

РОЗДІЛ 4

МОВИ НАРОДІВ АЗІЇ, АФРИКИ, АБОРИГЕННИХ НАРОДІВ АМЕРИКИ ТА АВСТРАЛІЇ

УДК 811.621.251. 373.7

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2020.13-1.33>

ФРАЗЕОЛОГІЧНИЙ СКЛАД ІНДОНЕЗІЙСЬКОЇ МОВИ

PHRASEOLOGICAL COMPOSITION OF INDONESIAN LANGUAGE

Ларченко Д.І.,

*orcid.org/0000-0002-6118-8372**асистент кафедри мов і літератур Далекого Сходу та Південно-Східної Азії
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

У статті розкривається поняття фразеологізмів відповідно до досліджень різних лінгвістів індонезійського та українського мовознавства та їх значення і використання в сучасній індонезійській мові. Згадані основні вітчизняні та зарубіжні дослідники цієї теми та їхні основні праці з влучними прикладами. Стаття висвітлює найбільш популярні класифікації фразеологічних одиниць у міжнародному та власне індонезійському мовознавстві, які допомагають детальніше вивчити та проаналізувати тему в різних сферах суспільства. Розглянуто особливості вживання фразеологізмів у сучасній індонезійській мові та проблеми, які виникають у вітчизняних перекладачів під час роботи з ними, а також наведено приклади найбільш влучних перекладів та тлумачень для полегшення розуміння мовної специфіки індонезійського народу. Проаналізовано різні сфери вживання фразеологічних одиниць індонезійської мови, а також наведено найбільш популярні одиниці в сучасному житті індонезійського народу відповідно до розвитку культури та релігійних чинників. Здійснений пошук найбільш влучних перекладів вітчизняною мовою найуживаніших фразеологічних одиниць індонезійської мови, а у разі відсутності відповідників проаналізовано вживання певних фразеологічних зворотів та наведено приклади можливого використання у вітчизняних реаліях. Досліджені класифікації фразеологічних одиниць, надані різними дослідниками цієї теми, висвітлені найбільш влучні класифікації відповідно до україномовних реалій, проаналізована варіативність таких класифікацій. Стаття розкриває поняття ідіоми та ідіоматичних конструкцій у сучасній індонезійській мові та особливості їх використання і перекладу. Розглянуто такі фразеологічні одиниці, як прислів'я та приказки, також знайдені влучні відповідники у вітчизняній мові та сфери їх використання. Проаналізовано пемео як одну з фразеологічних одиниць, що зустрічається в сучасній індонезійській мові. Висвітлено поняття метафори та вислову як фразеологізмів із влучними перекладами українською мовою.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, прислів'я, приказка, ідіома, вислів, повчання, метафора, фразеологічний вираз, класифікація.

The article deals with the concept of phraseologisms in accordance with the studies of different linguists of Indonesian and Ukrainian linguistics and their meaning and use in modern Indonesian. The main domestic and foreign researchers of this topic and their main works with good examples are given. The article highlights the most popular classifications of phraseological units in international and Indonesian linguistics, which help them to study and analyze the topic in various areas of society. The features of the use of phraseologisms in modern Indonesian language and the problems encountered by native translators in dealing with them are considered, as well as examples of the most accurate translations and interpretations to facilitate the understanding of the linguistic specificity of the Indonesian people. Different fields of application of phraseological units of Indonesian are analyzed, as well as the most popular units in the modern life of Indonesian people according to the development of culture and religious factors. The most accurate translations in the native language of the most used phraseological units of the Indonesian language were searched, and in the absence of correspondences, the use of certain phraseological references was analyzed and examples of possible use in domestic realities were given. The research of the classification of phraseological units by different researchers of this topic and the most accurate classifications according to the Ukrainian-language realities are highlighted and the variability of such classifications is analyzed. The article introduces the concepts of idioms and idiomatic constructions in modern Indonesian and the features of their use and translation. Phraseological units such as proverbs and proverbs, as well as the corresponding phrases in the native language and their scope are examined. Pemoo is analyzed as one of the phraseological units found in modern Indonesian. The concept of metaphor and expression as phraseologisms with accurate translations in Ukrainian is covered.

Key words: phraseology unit, proverbs, proverb, idiom, utterance, teaching, metaphor, phraseology, classification.

Постановка проблеми. Фразеологія – здатний концентровано висловити не тільки особливості цієї мови, але і його носіїв, їх світовідчуття, склад розуму, менталітет, національний характер і стиль мислення. Без сумніву, фразеоло-

гія додає мові яскравість, неповторність і національний колорит, що відрізняє мови одну від одної.

Кожен фразеологізм сприймається як невід'ємний складник буття, що є ключем до пізнання будь-якої культури світу. Як свідчить аналіз лінгвістичної літератури, фразеологічний базис індонезійської мови залишається малодослідженим. Тому набуває особливої актуальності вивчення фразеологічної скарбниці сучасної індонезійської мови з лінгвістичної та структурно-семантичної точки зору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вже майже протягом століття фразеологія досліджується як українськими, так і зарубіжними вченими, про що свідчить велика кількість праць, що присвячені порушеному питанню.

З одного боку, цей розділ мови досліджений досить добре і глибоко. Незважаючи на різноманітність і різнобічність теоретичних напрямів, вчені намагаються проаналізувати дані з метою уточнення деяких властивостей фразеологічних одиниць, визначення їх ролі та функцій у мові.

У контексті дослідження необхідно сказати, що є незначна кількість наукових робіт, що присвячені дослідженню фразеологізмів індонезійської мови. У 80–90-х ХХ ст. у науці були спроби систематизувати фразеологічний матеріал. Дослідники Пуспітосапутро, Аббас, Чаніаго та Пратама уклали книгу фразеологічних одиниць індонезійської мови [18, с. 10]. Однак ця книга не є певною глибокою теоретичною розвідкою з питань дослідження фразеології, а суто зібранням сталих виразів з описом їхнього значення та наведеними прикладами їх вживання в реченні. Хоча, безумовно, не варто применшувати значення цієї збірки, адже це був перший крок і спроба збору фразеологічного запасу індонезійської мови.

Досліджуючи національну базу фразеології, індонезійські вчені-мовознавці беруть за основу західноєвропейську наукову думку. Досить часто в підручниках індонезійської мови ми зустрічаємо визначення чи класифікацію фразеологізмів класиків мовознавчої дисципліни (Ф. де Соссюр, Ф. Пальмер, М. Вуд та ін.). Зокрема, лінгвісти Індонезії для поділу фразеологічної бази на групи використовують класифікацію М. Вуда.

Постановка завдання. Мета статті полягає в аналізі та характеристиці власне структури та семантики фразеологізмів індонезійської мови. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань:

- вивчити фахову літературу з проблеми;
- відібрати практичний матеріал для опрацювання й аналізу;

- побудувати структурно-семантичну типологізацію фразеологічного фонду сучасної індонезійської мови.

Виклад основного матеріалу. М. Вуд [6, с. 2] запропонував три концепти, за якими він поділяє фразеологічні одиниці: принцип континууму (*kontinuum*), композиційності (*kekompasionalan*) та продуктивності (*keproduktifan*).

На думку науковців, фразеологізм – це вислів, значення компонентів якого стає єдиним цілим; його семантичне значення неможливо розтлумачити через значення його складників (як лексично, так і граматично) [2, с. 11]. Фразеологічні вислови іноді також називають “*bahasa langgam*” – усталена мова – мова, яка часто використовується певними групами, у певних діалектах, до них важко знайти відповідник під час перекладу певною мовою.

Науковець Крідалаксана стверджує, що, як правило, фразеологічна одиниця належить до художнього стилю мови. Фразеологізм – це конструкція, комплексне семантичне значення якої відрізняється від значення її складників [5, с. 62]. Наприклад, фразеологізм “*kambinghitam*” («цап-відбувайло») відтворюється в мові як готова значеннєва одиниця. Спільне значення частин цього фразеологізму відрізняється від їх окремого значення: “*kambing*” – «коза, вівця», “*hitam*” – «чорний».

Фразеологічною конструкцією також називають будь-який вислів, складений зі сполучення слів, що відтворює нове, переносне значення, в якому відсутній семантичний зв'язок із компонентами, що входять до складу цієї ідіоми. Це – висловлювання чи фразеологізм у вигляді терміна або ж фрази, значення якої зазвичай досить важко зрозуміти з дослівного значення компонентів чи порядку їх розташування (в межах фразеологізму). Це – незмінний сталий вираз, що утворює нове (переносне) значення та відтворюється в мові за традицією.

Ідіоми також з'являються у процесі використання мови в повсякденному житті, наприклад: (1) у разі використання вислову якоїсь людини як ідіоми, (2) у разі використання висловів, що відтворюють загальнолюдські цінності. Ідіоми, що відтворюють ці цінності, поділяються на три групи: (а) прислів'я, (б) притча, (с) пемео (гасло) [5, с. 89].

Ідіоми – це форма вираження мови. А мовне вираження, своєю чергою, базується на багатомовному досвіді її носіїв. Тому ідіоми є одним із проявів життєвих та культурних особливостей тієї чи іншої спільноти.

На думку дослідника Арвасіла [1, с. 147], фразеологізм – це семантично ізольована група слів, значення якої не збігається зі значенням слів цієї

групи. Фразеологічну одиницю неможливо перекласти дослівно іншою мовою.

На думку дослідника А. Шаєр [2, с. 13], ідіома – це лінгвістична одиниця, яка може бути виражена як словом, фразою, так і реченням; значення ідіоми неможливо пояснити через граматичні правила мови та через лексичне значення елементів, що сформували цю ідіому. Однак завдяки історичній компаративістиці та пошуку етимології фразеологізмів можна віднайти зв'язок між значенням цілого та лексичним значенням його складників. Звісно, семантичне значення деяких ідіом ще може бути пояснене через значення компонентів, що його утворюють, наприклад, *“laparmata”* – «скупий», «ненаситний», *“dadaayam”* – «груди колесом». Але також є велика кількість ідіом, які вже повністю втратили зв'язок зі своїм прямим значенням, наприклад, фразеологізм *“pantatkuning”* («жовтий зад») має значення «скупий», «скнара», а фразеологізм *“pergikenegericacing”* («піти до долини глистів») – «померти». Отже, значення наведених фразеологізмів є невмотивованим, тобто їх сутнісне значення не впливає з лексичного та граматичного значення складників.

Дослідник Бадуду акцентує на семантичному значенні ідіом та їхньому відхиленні від норм літературної мови. Він стверджує: «Ідіома може мати в собі необмежену кількість об'єднаних між собою компонентів, утворюючи нове значення, на яке лексичне значення складників цієї ідіоми не впливає. Ідіома – це особлива лінгвістична форма, що має характерне стале значення. Ми не можемо пояснити значення цілої ідіоми через лексичне значення кожної її частини та через правила граматики, що існують у цій мові. Щодо ідіом ми не можемо ставити наступні запитання: Чому ця фразеологічна одиниця має саме таку форму? Чому воно має таке значення? Чому в цьому фразеологізмі використовується саме цей компонент, а не інший? <...> Ідіома відтворюється в мовленні традиційно, за звичкою, і є узвичаєною, погодженою лінгвістичною та стилістичною формою» [3, с. 154].

Класифікація ФО за Судраджатом

В індонезійській мові дослідник Судраджат визначає два види ФО, а саме: фразеологічний вираз і прислів'я [5, с. 89].

Фразеологічний вираз – це одна з форм ФО, виражена у формі групи слів, що мають переносне значення, яке не є таким самим, як сукупний сенс його компонентів [5, с. 89]:

- *tinggi hati* «зарозумілий»;
- *panjang tangan* «не чистий на руку».

Прислів'я – речення або фрагмент речення, яке має усталену форму, сенс та особливу функцію в суспільстві; прислів'я передаються із покоління в покоління та використовуються для оздоблення мови, мають повчальний сенс та керівні принципи життя [5, с. 189].

Вчений поділяє прислів'я на повчання, притчу та пемео (гасло).

Повчання – це особливий вид прислів'я, який містить поради або настанови від старших:

- *“Hancur badan dikandung tanah, budi baik terkenang jua”* – «Добру справу два століття пам'ятають»;

- *“Kasih Ibu sepanjang jalan, kasih anak sepanjang penggala”* – «Материнська любов і ласка кінця не зна»;

- *Rambut sama hitam, hati masing-masing* – «На любов і смак товариш не вояк».

Притча – це вид прислів'я, який в основному має порівняльний характер. Головна особливість притчі – це наявність таких слів, як *“bak”*, *“bagai”*, *“laksana”*, *“seperti”* та *“sebagainya”* [7, с. 91]:

- *“Laksana burung dalam sangkar”* – «як птах у клітці»;

- *“Seperti punggung merindukan bulan”* – «коли рак на горі свисне»;

- *“Seperti api dalam sekam”* (досл. «як вогонь у лущинні») – «таємні підступні дії».

Пемео – це одна з форм ФО, що утворилася з виразу або прислів'я і яка використовується як девіз життя [7, с. 91]:

- *“Bersatu kita teguh, bercerai kita runtuh”* – «Разом ми сила»;

- *“Daripada berputih mata, lebih baik berputih tulang”* – «Краще білих очей вибілена кістка».

Класифікація ФО за А. Шаєром

Говорячи про ідіоми, необхідно звернути увагу на класифікації цих одиниць. Досить часто в індонезійській науковій літературі ми зустрічаємо класифікацію А. Шаєра [2, с. 17]. В основу цієї класифікації А. Шаєр поклав різні критерії:

- 1) «модальність» компонентів, тобто їхня здатність впливати на значення ідіоми;

- 2) форма вираження ідіоми;

- 3) семантичне значення головного компонента ідіоми.

Отже, за модальністю компонентів Шаєр поділяє ідіоми на *повні* та *часткові*.

Повна ідіома – це ідіома, компоненти якої становлять єдність значення. Кожен складник такої ідіоми вже втратив своє лексичне значення, саме тому повні ідіоми сприймаються як єдине ціле. Ідіома *“buah tangan”* – «сувенір», «витвір» – є прикладом повної ідіоми. Слова *“buah”* і *“tangan”*

ми не можемо окремо використовувати для позначення ідіоми “*buah tangan*”, оскільки компоненти повної ідіоми набувають переносного значення, якщо вони злилися воедино, стали єдністю. У повних ідіомах відсутня змога вставляти або ж замінювати будь-який компонент ідіоми іншим, або ж виключати їх зі складу. Також прикладами повної ФО є ідіоми “*membanting tulang*” – «наполегливо вчитися», “*makankawat*” – «бідувати», “*kepala angin*” – «дурний».

У часткових ідіомах один із складників ідіоми зберігає своє лексичне значення. Наприклад, частковим є сталий вираз “*bekerjakeras*” – «працювати старанно, докладючи зусилля». Як ми бачимо, один із компонентів (у цьому випадку дієслово *bekerja* – працювати) залишає своє лексичне значення. Однак інший компонент набуває нового змісту. Значення другого складника фразеологічної одиниці “*bekerjakeras*” – “*keras*”, тобто «твердий», «сильний» – у сполученні з дієсловом “*bekerja*” змінюється на «старанно», «наполегливо». Прикладами часткової ФО є ідіоми “*salahair*” – «невихований», “*tidur-tidurayam*” – «дрімати».

Залежно від форми вираження фразеологічні одиниці поділяються на такі категорії: *вислів*, *метафора* та *ФО*, значення якої не пояснюється через значення її компонентів, – *ідіома*.

Вислів – це конструкція зі сталою формою, складники якої виражають єдність змісту [2, с. 19]. Наприклад, ідіома “*anginlalu*” (дослівно «вітер, що минає») має форму вислову і перекладається українською як “щось тимчасове”. Цей вислів пояснюється тим, що вітер, якщо минає щось, не повертається назад. Прикладом вислову також є фразеологізм “*berminyakair*” (дослівно перекладається як «перемішувати масло з водою») – «підлещувати». Оскільки масло не можна перемішати з водою, цей вислів означає, що те, що було висловлено мовцем, відрізняється від того, що він дійсно мав на думці.

Говорячи про основну структуру *метафори*, варто сказати, що це є перенесенням властивості одного предмета на інший. Отже, два предмети, що порівнюються, мають спільну властивість. Наприклад, ідіома індонезійської мови “*tulisansepertikarayam*” («як курка лапою», «каракулі») є метафорою. Сліди курячих лап не сприймаються як щось естетичне або ж граційне, саме тому їх порівнюють із письмом людини, яке є неохайним чи досить незрозумілим для інших.

Прикладом сталого виразу, компоненти якого вживаються в переносному значенні, є ідіома “*kumiskucing*” (дослівно «кошачі вуха») – лікар-

ська рослина *Orthosiphongrandiflorus*. За подібністю до котячих вух цієї рослині надали саме таку назву, і її переносне значення зовсім не пов’язане зі згаданою твариною.

Отже, ідіома, метафора та вислів фактично охоплюють один і той самий об’єкт, але форма зображення в них відрізняється. *Ідіома*, наприклад, зберігає лексичне і граматичне значення компонентів, що входять до складу ідіоми. *Фразеологічний вислів* є засобом мовної виразності, влучним та ефективним способом передачі відчуттів та емоцій. Водночас *метафора* – це засіб порівняння або ж перенесення властивостей одного предмета на інший.

За семантичним значенням головного компонента А. Шаер [2, с. 23] поділяє фразеологізми на такі *семантичні групи*:

- 1) семантика «частини тіла»: “*rendahhati*” – «скромний»;
- 2) семантика «відчуття»: “*berdarahdingin*” – «холоднокровний»;
- 3) «колір»: “*merahmuka*” – «злий»;
- 4) природна семантика: “*bulanterang*” – «місячна ніч»;
- 5) семантика «назви тварин»: “*ularberkepala-dua*” – «лукава людина»;
- 6) семантика «рослини»: “*lidahbercabang*” – «брехливий», «двоєдушний»;
- 7) фразеологізм, основним компонентом якого є:
  - іменник: “*kepalabatu*” – «уперта особа»;
  - прикметник: *hitammanis* – 1. «коричневий», 2. «малайський танець»;
  - дієслово: *mencarimuka* – «підлабузнюватися»;
  - прислівник: “*hendakmenggaruk, belumberkuku*” – «хоче поцарапати, але не має кігтів»;
  - числівник: “*menduahati*” – «коливатися», «лицемір».

Висновки. Фразеологія – це наука про фразеологічні одиниці (ФО), тобто про стійкі поєднання слів з ускладненою семантикою, які не утворюються за породженими структурно-семантичними моделями змінних сполучень.

Фразеологізм – стійке поєднання лексем із повністю або частково переосмисленим значенням. Основними й універсальними ознаками ФО є стійкість, ідіоматичність, окремооформленість.

Фразеологічна стійкість – це обсяг інваріантності, властивий різним аспектам ФО, який зумовлює їхню відтворюваність у готовому вигляді і тотожність при всіх узуальних і оказіональних змінах.

Ідіоматичність – це неможливість вивести значення ФО зі значень його конститuentів.

Віддільність – це особливість будови синтаксичної єдності, яка полягає в тому, що його складники є окремими словами.

Існують різні підходи до класифікації ФО: за ступенем мотивованості і спаяності елементів ФО (В.В. Виноградов), за структурою і стилістичним критерієм (А.І. Смирницький), за ступенем самостійності і залежності від контексту (М.М. Амосова) та ін.

Фразеологія в індонезійському контексті є порівняно молодого дисципліною і в осно-

вному базується на європейській науковій думці. Незважаючи на це, значна кількість провідних лінгвістів Індонезії вже виробила власні підходи до аналізу та класифікації ФО, серед них: Крідалаксана, Арвасіла, А. Шаер та Судраджат.

У лінгвістиці є різні методи і прийоми для дослідження фразеологічного матеріалу (метод фразеологічного аналізу, метод фразеологічної ідентифікації, метод фразеологічного опису, метод фразеологічної апікації).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Русско-индонезийский учебный словарь: 10000 слов / авт.-укл. Лордкипанидзе А.Г., Павленко А.П. Москва : 1963. 708 с.
2. Сучасна українська літературна мова: Лексикологія. Фонетика : підручник / А.К. Мойсієнко, О.В. Бас-Кононенко, В.В. Бондаренко та ін. Київ : Знання, 2010. 270 с.
3. Сучасна українська літературна мова : Підручник / [М.Я. Плющ, С.П. Бевзенко, Н.Я. Грипас та ін.]; за ред. М.Я. Плющ. 3-тє вид., стер. Київ : Вища школа, 2001. 430 с.
4. Badudu J. Sakrawala Bahasa Indonesia. Jakarta : Gamedia Pustaka Utama, 1992. 180 с.
5. Badudu J. Membina Bahasa Indonesia Baku. Seri 1. Bandung : Pustaka Prima, 1980. 101 с.
6. Badudu J. Peribahasa, Salah Satu Segi Bahasa yang Masih Perlu Diberi Perhatian. Jakarta : Pusat Pembinaan dan Pengembangan Bahasa, 1988. 201 с.
7. Brataatmadja H. Kamus 2000 Peribahasa. Yogyakarta : Kanisius, 1982. 143 с.